

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

POSTOJE RODIČŮ K VÝCHOVĚ Kladných CHARAKTEROVÝCH VLASTNOSTÍ DĚTÍ V MŠ LÍSTEČEK A ZŠ VRATISLAVICE

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Daniela Činčalová, DiS.**
Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Daniela Činčalová, DiS.**
Osobní číslo: **P11000364**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Postoje rodičů k výchově kladných charakterových vlastností dětí v MŠ Lísteček a ZŠ Vratislavice**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Zjistit a prozkoumat v rozhovorech s rodiči, jaké mají názory na výchovu, jaké hodnoty považují za důležité a nakolik vychovávají ve svých dětech kladné charakterové vlastnosti.

Požadavky:

Nastudování odborných zdrojů souvisejících s daným tématem
Pravidelné konzultace s vedoucím práce.

Metody:

Rozhovory s rodiči

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Berneová P., Savary, L., 1998. Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti, Praha: Portál, ISBN 80-7178-855-4.

Cloud, H., Townsend, J., 1999. Děti a hranice, Praha: Návrat, ISBN 80-7255-002-0.

Dobson, J., 1997. Láska a kázeň ve výchově dětí, Praha: Návrat, ISBN 80-85495-58-9.

Erikson, E., 2002. Dětství a společnost, Praha: Argo, ISBN 80-7203-380-8.

Matějček, Z., 1986. Rodiče a děti, Praha: Avicenum, ISBN 08-056-89

Seligman, M., 2007. The Optimistic Child, Houston: Houghton Mifflin Company, ISBN-10:0-618-918-09-4.

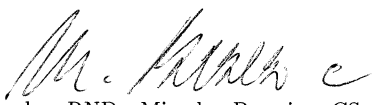
Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

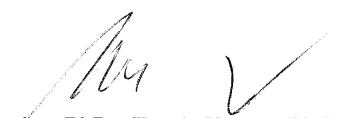
Datum zadání bakalářské práce: **7. dubna 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2014**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 7. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji za pomoc a hodnotné rady paní PaedDr. Jitky Jursové, Ph.D. a své rodině za psychickou podporu. Také chci poděkovat všem ochotným respondentům, bez kterých by tento výzkum nemohl být realizován.

Resumé

Tato bakalářská práce je studií toho, jak rodiče vychovávají své děti a jaký mají postoj k výchově. Obsahem teoretické části práce je pohled na historický kontext výchovy, vývoj teorie výchovy, faktory ovlivňující výchovu a chování dětí, současné trendy ve výchově a zaměření výchovy na rozvoj charakteru. Stěžejním prvkem praktické části je rozbor a interpretace rozhovorů s rodiči dětí z MŠ Lístek a ZŠ Vratislavice.

Klíčová slova: výchova v rodině, současný postoj k výchově, způsoby výchovy, chování dětí, kladné charakterové vlastnosti

Summary

This bachelor thesis is a study of how parents raise their children and how they view parenting. Theoretical part consists of a look at historical background of parenting, the development of parenting theory, factors influencing parenting and behavior of children, contemporary trends in raising kids and focus of parenting on the development of character. The key element of practical part is an analysis and interpretation of interviews with parents of children from MŠ Lísteček and ZŠ Vratislavice.

Keywords: Raising children, contemporary attitudes towards parenting, parenting styles, behavior of children, positive character traits

OBSAH

ÚVOD	9
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1. Cíl a smysl výchovy dětí.....	10
1.2. Počátky moderní teorie výchovy	11
1.3. Modely způsobu výchovy	12
1.4. Nevhodné výchovné postoje	15
1.5. Faktory ovlivňující chování dítěte	16
1.6. Faktory ovlivňující výchovu dětí	18
1.7. Některé současné výchovné směry v ČR.....	19
1.8. Výchovou k rozvoji charakteru.....	21
2. PRAKTICKÁ ČÁST	23
2.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	23
2.2. Metoda výzkumu	23
2.3. Výběr a popis vzorku.....	24
2.4. Analýza a interpretace získaných informací.....	25
2.5. Vyhodnocení a diskuze.....	32
3. ZÁVĚR	34
4. POUŽITÁ LITERATURA	35
5. SEZNAM PŘÍLOH	38

SEZNAM TABULEK A OBRÁZKŮ

Tabulka č. 1: Model čtyř stylů výchovy	13
Tabulka č. 2: Relevantní informace o respondentech.....	25
Tabulka č. 3: Způsob trávení volného času s dětmi.....	26
Tabulka č. 4: Hodnoty vštěpované a nevštěpované při výchově.....	27
Tabulka č. 5: Jak rodiče řeší nekážeň dětí	28
Tabulka č. 6: Za co rodiče chválí děti.....	29
Tabulka č. 7: Pozitiva dětí a jejich příčiny	30
Tabulka č. 8: Negativa dětí a jejich příčiny	31

ÚVOD

Snad každá maminka chce mít hodné, poslušné děti, ze kterých vyrostou slušní a spokojení lidé. Jenže výchova dětí vůbec není snadná a očekávaný výsledek zdaleka není zaručen. Na co kladou rodiče důraz při výchově dnes? Jak vychovávají své děti a na čem jim záleží? Jakým hodnotám dávají přednost? Má výchova vůbec smysl? Cílem této studie je zjistit a prozkoumat v rozhovorech s vybranými rodiči, jaké mají názory na výchovu, jaké hodnoty považují za důležité a nakolik vychovávají ve svých dětech kladné charakterové vlastnosti.

Teoretická část prozkoumává nosnou literaturu týkající se výchovy a sestává z osmi podkapitol. První podkapitola pojednává o významu stanovení cíle výchovy. Druhá stopuje počátky a vývoj moderní teorie výchovy v naší zemi. Třetí podkapitola dokumentuje rozvoj teorie výchovy v oblasti stylů či modelů výchovy. Na ni navazuje podkapitola čtvrtá pojednávající o nevhodných výchovných postojích. Další podkapitola nabízí stručný přehled soudobých faktorů ovlivňujících chování dětí, na který navazuje přehled faktorů ovlivňujících a určujících výchovný styl rodičů. V sedmé podkapitole se nachází přehled některých současných výchovných směrů a trendů v ČR. Teoretickou část uzavírá přehled doporučení odborníků týkajících se rozvoje charakteru dětí.

Praktická část nabízí studii, v níž na základě analýzy rozhovorů byly hledány typické znaky způsobů výchovy vybraných rodičů. Po stanovení cíle výzkumu jsou předloženy výzkumné otázky, objasněna metoda kvalitativního výzkumu formou rozhovorů a způsob zpracování dat. Ve čtvrté podkapitole následuje analýza rozhovorů a interpretace odpovědí na jednotlivé otázky. Praktickou část uzavírá vyhodnocení výzkumu a diskuze. Přehledné zpracování dat umožňují tabulky a grafy, které kromě výčtu jednotlivých témat a stěžejních myšlenek rozhovorů a nabízí také jejich porovnání. V příloze se nachází seznam otázek k rozhovorům a také záznam vybraných hovorů s rodiči dětí z MŠ Lístček a ZŠ Vratislavice.

1. TEORETICKÁ ČÁST

Než se v praktické části budeme zabývat názory rodičů na výchovu, jaké hodnoty vštěpují svým dětem a jak účinná je jejich výchova, v teoretické části pojednáváme o smyslu a cíli výchovy, o metodách či stylech výchovy a faktorech ovlivňujících výchovu a chování dětí. Pod pojmem výchova dětí se v této studii míní běžná výchova dětí rodiči.

1.1 Cíl a smysl výchovy dětí

Význam dětí a jejich výchovy bylo téma v české zeměpisné šířce vždy více či méně důležité. Předmětem bádání v různých obdobích bylo, jak a k čemu děti vychovávat. Pokud rodiče berou výchovu svých dětí vážně a jako svoje stěžejní životní poslání, měli by si stanovit výchovné cíle. Cíle pomáhají ke smysluplné a tedy i efektivní výchově. „Kdo vychovává, musí především vědět, k čemu chce nebo má vychovávat. Teprve potom má smysl hledat metody, s jejichž pomocí by se snad dalo cíle dosáhnout“ (Brezinka 1996, s. 13).

Už v 17. století věnoval český myslitel Jan Amos Komenský výchově dětí značnou pozornost a přinesl základy výchovy a vzdělání dětí, ze kterých čerpáme dodnes. Jednou z jeho zásad bylo, že rodiče nemají přenechávat výchovu dětí na jiné – učitele, vychovatele či chůvy (Komenský 1992). V souladu s postojem Komenského vycházíme z předpokladu, že výchova dětí leží v první řadě na rodičích. Kvalita výchovy se odvíjí od toho, jak funguje rodina a jakou hodnotu výchově přikládá. Rodiče nesou zodpovědnost za výchovu svých dětí a tedy záleží na tom, jak výchovu vnímají a jaké si kladou výchovné cíle.

Někteří rodiče omezí cíl výchovy na pouhé přežití, další usilují u dětí o nezávislost, o rozvoj jejich kompetencí, schopnost řešit problémy, jiní kladou důraz na morálku. Ve své knize Jak vychovávat báječné děti hovoří Cloud (2007) o cíli výchovy. Podle něj užitečným cílem není jen mít „hodné“ děti, ale mít děti, které mají dobrý charakter. Pokud skutečným cílem výchovy dětí je charakter, pak rodiče budou usilovat o to, aby dětem pomáhali dozrávat, mít schopnost navazovat a rozvíjet vztahy, učit se mít zodpovědnost, umět procházet obtížnými situacemi, řešit problémy a rozvíjet dovednosti důležité pro každodenní život. Nejhlubším přáním všech rodičů je předat svým dětem ty nejlepší hodnoty, které znají – životní moudrost a modely chování prověřené vlastními zkušenostmi.

Výchovné cíle se budou odvíjet od hodnotového systému rodičů, budou záviset na možnostech a předpokladech dětí. Ne každé dítě má stejné kognitivní, emoční a sociální schopnosti, dovednosti a vědomosti a to platí i mezi sourozenci v jedné rodině. Děti se liší ve svých individuálních dispozicích a je užitečné s tím počítat v přístupu k výchově.

1.2 Počátky moderní teorie výchovy

Jestli se dá hovořit o teorii výchovy dětí, pak s ní přišel právě Jan Amos Komenský ve svém spise „Didactica Magna“ v letech 1627-1638. Jeho spis se stal nadčasovým, od té doby z něj čerpají všechny knihy psané o výchově. Podle něj se výchova měla věnovat poznání sebe a světa (oblast znalostní), zvládání sama sebe (oblast mravní) a duchovnímu růstu (oblast náboženská). Kladl důraz na význam kázně. Odmítal tělesné tresty za neznalost, ale za porušení kázně je v určitých případech připouštěl.

O výchově předškolních dětí se rozepsal podrobněji v Informatoriu školy mateřské, které napsal v roce 1632. Tato příručka byla v raném novověku v Evropě zcela ojedinělým systematickým pojednáním o výchově dětí v nejmladším věku. Dodnes překvapuje svým humanismem, čtivostí, zájmem o dobro dětí a jejich potřeby. Popisuje, jak by rodiče měli vychovávat své děti od malička. Po narození by se o dítě měli starat jako o klenot (Komenský 1992, s. 11).

Podle Komenského měli rodiče přistupovat k dětem s úctou a respektem, protože výchova probíhá obousměrně. Rodiče vychovávají děti, ale zároveň se od nich mohou učit (Komenský 1992, s. 14). Nabádal rodiče, aby se chovali příkladně, vyvarovali se veškerých vulgárností a napadání, protože děti jsou nevinným stvořením, které se ještě ničím neposkvnilo. Vedl rodiče k tomu, aby je učili základním potřebám lidského těla, ale především se věnovali správné výchově jejich duše, vedli je k ušlechtilosti, moudrosti, naučili je obyčejům, mravům a uměním v následujícím pořadí: nejprve víra a zbožnost, pak mravy a ctnosti a nakonec lidská umění (Komenský 1992, s. 17). Kladl rodičům na srdce, aby dbali na zdraví dítěte včetně toho, co může ovlivnit matka už v těhotenství nebo v době kojení, aby je chránili před úrazy a dbali na jejich každodenní pohyb, atd. (Komenský 1992, s. 29-30).

I když pojetí výchovy Komenského bylo prodechnuto biblickými ideály lásky, v praxi se děti ještě dlouho vychovávaly tradičně ve stylu „škoda každé rány vedle.“

Ještě dlouhou dobu převažovalo moralizování, vyžadující poslušnost a přísnou kázeň dětí již od nejútlejšího věku. Až na přelomu dvacátého století se objevují znaky osvěty ve výchově ve světle výzkumů tehdejší sociální vědy. Rodiče začali vnímat děti jako zranitelné bytosti, které potřebovaly něhu a péči. Mateřství a péče o děti začala být vnímána jako „profese“ matek, zatímco otcové stáli v pozadí jako živitelé a autoritáři. Podle Langmeiera (2006) v tomto období postupně začala zvolňovat přísnost a důraz na slepou poslušnost ustoupil uvědomělé kázni.

V předválečných letech se v přístupu k výchově pracovalo s teorií, že děti lze tvárnit vnějším prostředím. Rodiče byli vedeni k tomu, aby odměňovali dobré chování a vytvářeli domov, kde ke špatnému chování nedochází, přičemž převládala ukázněná výchova. Zdůrazňovaly se dobré návyky, pravidelný režim dne. Vychovávat děti znamenalo nerozmazlovat je. Po druhé světové válce, kdy se řada mužů vrátila z války ke své rodině, přišla vlna nově narozených dětí a výchova se opět stala jedním z nejpřednějších témat (Helus 2006). V tomto období se opět ve výchově i v pedagogice začalo vracet ke Komenskému a dostával se pomalu ke slovu humanisticky orientovaný důraz, ačkoliv vliv striktní výchovy vlastní fašistickému Německu stále dozníval.

S rozvojem socialistického Československa postupně začal nabývat význam materiálního a ekonomického zabezpečení rodiny, což vedlo postupně k tomu, že do zaměstnání začaly chodit i ženy, děti se začaly dávat do jesliček, mateřské školy, po škole do družin a od toho se odrážela i výchova (Helus 2006). S rostoucí emancipací a zrovnoprávněním žen s muži šel ruku v ruce otevřenější přístup ve výchově, který pokračuje i v současné době, kdy rodina prochází krizí. Než pojednáme více o současných jevech souvisejících s výchovou, podíváme se nejprve na další vývoj teorie výchovy, jmenovitě na modely způsobu výchovy.

1.3 Modely způsobu výchovy

O modelech výchovy se poprvé začalo hovořit v souvislosti s experimentálním výzkumem psychologa K. Lewise z roku 1939, který měl možnost srovnat způsob výchovy v Evropě a v USA a přišel se třemi modely výchovy: autokratickým, liberálním a demokratickým.

Autokratický styl se vyznačuje nadřazeností rodičů vůči dětem, rozkazy, trestáním a hrozbami, nedbá na potřeby dětí, nedává příliš prostoru pro rozvoj jejich osobnosti. Liberální styl je na opačném konci spektra, je povolnější, děti neřídí vůbec a

nebo jen málo. Požadavky klade minimální a nevyžaduje jejich důsledné plnění. Demokratický styl výchovy je postaven na principu rovnosti. Rodič přistupuje k dítěti jako k sobě rovnému, informuje ho o možnostech, podporuje ho v jeho iniciativách, vede ho svým osobním příkladem. Dává dítěti možnost volby a prostor k rozvoji jeho individuality (Čáp, et al. 2001, s. 304). Zatímco první dva styly jsou vyhraněné a zavání extrémem, na jedné straně striktnosti a na druhé straně zanedbání, poslední přístup je pro rozvoj dětí nejpříznivější, pro rodiče však nejnáročnější.

Tato typologie výchovy se však ukázala příliš zjednodušená, nebrala v úvahu emoční stránku výchovy a vztahů ve výchově. Na to reagoval návrh dvou dimenzí výchovy, dimenze emočního vztahu k dítěti a dimenze řízení (Čáp, et al. 2001, s. 305). Emoční vztah k dítěti se pohybuje mezi kladným, láskyplným, a záporným, nepřátelským. Dva extrémy řízení dětí mohou být buď striktní či přísný, a nebo povolný až liknavý. Tyto dimenze se prolínají ve způsobu výchovy a podílejí se tak na kvalitě vztahů dospělých a dětí (Gillernová, et al. 2011, s. 124).

Dalším přínosným podnětem bylo typologické dopracování těchto dvou dimenzí do čtyř stylů či kvadrantů výchovy D. Baumrindovou a později v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století E. E. Maccobyovou a J. A. Martinem (Čáp, et al. 2001, s. 307) – viz tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Model čtyř stylů výchovy

Rodiče	Odmítající	Akceptující
Nároční a kontrolující	Autoritářský styl	Autoritativně – vzájemný styl
Nenároční a nekontrolující	Zanedbávající styl	Shovívavý styl

Autoritářský styl (dominantní rodiče – Smalley 1999) klade důraz na plnění úkolů, dodržování pravidel a vyžaduje téměř absolutní poslušnost. Autoritářsky laděný rodič má tendence projevit velmi málo emocí, a pokud je projeví, jsou spíše negativní. Očekává splnění příkazů či zákazů, obvykle nepřipouští diskuzi ani vyjednávání. Komunikace probíhá pouze jednostranně. Takový styl v dětech potlačuje sociální citění a vyvolává v nich strach. Překvapivě přináší kontraproduktivní výsledky, jako např. nedostatek motivace k výkonům, sklony k agresi, atd. Z výše uvedených čtyřech stylů výchovy má tento styl nejhorší dopad na děti, které jsou později jako dospělí jen málo

vybaveni na to, aby nesli zodpovědnost, vytyčili si cíle a šli za nimi, rozvíjeli dobré vztahy v rodině či v práci. Přesto je tento styl zařazen mezi normální a nepoškozující.

Zanedbávající styl by se na první pohled zdál být tím nejhorším stylem, nedostatek pozornosti, ať už v oblasti nároků či citové náklonnosti ze strany rodičů, ale není. Okolnosti nutí dítě k zodpovědnosti, kterou buď dítě přijme a nebo ne. Nezájem rodičů sice znamená nedostatek emoční či jakékoli jiné podpory, zároveň však v ničem dítěti nebrání. Rodiče se o něj nezajímají, ani ho nekontrolují. Komunikace více méně neprobíhá. Dítě se může snažit o dobré výsledky a nebo také ne. Může chodit do školy nebo za školu. Ne každé dítě však zvládá dobře nedostatek požadavků, limitů i lásky. Výsledkem mohou později být sklony k nezdravým závislostem. Oba styly, autoritářský i zanedbávající, mají společné to, že se orientují na rodiče.

Shovívavý styl (povolní rodiče – Smalley 1999) zahrnuje děti vším (možným) a žádá od nich málo (možného). Rodič poskytuje dítěti maximální podporu a pozornost, citlivě reaguje na jeho potřeby a projevuje mu svou náklonnost v maximální možné míře. Komunikace probíhá v omezené míře. Tento styl podporuje v dětech sebestřednost a může je paradoxně vést k agresivitě, kterou vyvolává jejich nereálné očekávání v reálném světě. Vzhledem k nedostatku vedení a stanovení pravidel může mít problémy v zodpovědnosti a ve vztazích. Tento výchovný styl vysílá děti do světa dospělých nepřipraveny překonávat překážky, čelit nepříjemnostem, respektovat autoritu, atd. Umožnil jim totiž rozvinout se pouze jednostranně.

Autoritativně vzájemný styl (milující a pevní rodiče – Smalley 1999) vyžaduje nároky jak ze strany rodičů, tak ze strany dětí. Kombinuje nároky rodičů s jejich podporou. Dává i vyžaduje. Vyžaduje poslušnost, ale zahrnuje nepodmíněným přijetím. Předpokladem takového stylu výchovy je vzájemná komunikace mezi dětmi a rodiči. Děti vědí, proč rodiče dali či odmítli svolení k jejich požadavkům. Děti jsou vedeny k výkonům a zodpovědnosti přiměřené jejich věku. Děti nemohou sice dělat vše, co chtějí, jejich motivací k poslušnosti je víc láska a důvěra než strach. Tento styl podporuje vyvážený rozvoj dětí po emoční i rozumové stránce. Přípravuje je na úspěch ve spolupráci i ve vztazích. Tento styl je mnohými považován za neoptimálnější. Láska bez požadavků ani požadavky bez lásky nestačí, k dobré výchově je třeba obojí.

Na tyto teorie navázal dlouholetý výzkum na katedře psychologie Filosofické fakulty University Karlovy v Praze, který pod vedením dr. Čápa usiloval o zdokonalení modelu způsobu výchovy a dospěl k tzv. analyticko-syntetickému modelu. Dimenzi řízení rozdělil do čtyřech kategorií, na silné, střední, slabé a rozporné řízení. Dimenzi

emočního vztahu podobně rozdělil na záporný, záporněkladný, kladný a extrémně kladný emoční vztah. Protnutím těchto dvou dimenzí nakonec vytvořil model devíti polí (Čáp, et al. 2001, s. 307). Přidaná hodnota tohoto modelu je, že více postihuje komplexnost výchovy. Často se může stát, že se rodiče neshodují ve výchovném stylu ani v přístupu k dětem, proto může dojít k rozpornému řízení či k záporně kladnému emočnímu vztahu k dětem.

Rodiče často přistupují k výchově spontánně, tak, jak byli vychováni (ať se jim to líbí či ne) nebo jak sami uznají za vhodné a nejlepší. Neuvědomí si, že se mohou rozhodnout pro záměrnou výchovu, kdy vědomě používají výchovného postupu se záměrem dosáhnout vytyčeného výchovného cíle. V tomto ohledu se v rámci výchovy například využívá odměn či trestů. Záměrná výchova poskytuje rodičům jedinečnou příležitost vzdělat se a konzultovat své výchovné prostředky s odbornou literaturou či poradci.

1.4 Nevhodné výchovné postoje

Z výše uvedených je patrné, že ne každý styl dává dítěti to, co mu nejvíce prospívá a vybavuje ho k životu nejlépe. Modely – postoje, které nepomáhají dětem k rozvoji charakteru, odborníci (Matějček 1992, s. 61-64) popisují následovně:

Rozmazlování dětem neprospívá. Rodiče plní každá přání svých dětí, bezmezně je milují. Matějček takový přístup nazývá „opičí láskou“ (Matějček 1986, s. 195). Dítěti všechno projde, nemá mantinely, není vedeno k poslušnosti. Takový přístup není prozíravý, protože dítě na rozdíl od domácího mazlíčka vyrostе a potřebuje se osamostatnit a k tomu mu takováto výchova nepomáhá.

Perfekcionistická výchova vyžaduje po dětech téměř dokonalost ve všech detailech, nezávisle na možnostech dítěte. Rodiče k takovému přístupu může vést touha pomoci dětem dosáhnout to, co sami dosáhnout nemohli a nebo že byli sami vychováni v podobném duchu. Takové pojetí vyvolává dlouhodobě v dětech pocit, že nejsou dost dobré, mohou kvůli tomu uvnitř žít s pocitem výčitek.

Příliš úzkostná výchova, kterou Langmeier a Krejčířová (2006) nazývají hyperprotektivní, se vyznačuje nadměrnou starostlivostí a opečováváním. Rodiče se snaží v dobrém úmyslu své dítě chránit od všech škodlivých vlivů a neuvědomují si, že mu brání v rozvoji schopností potřebných ke zvládnutí reálného života. V dětech takový

přístup podle jejich temperamentu vyvolává buď agresi, a nebo naopak z nich dělá obětní beránky.

Někteří rodiče mají představu, že jejich dítě musí v životě dosáhnout toho nejlepšího možného, a to za každou cenu. Dítěti vyjednávají zvýhodněné podmínky, odstraňují překážky a motivují všemi způsoby k výkonu podle jejich představ. Nejde jim tolik o dokonalost dítěte jako o prestiž a dosažení určité mety, přičemž účel světi prostředky. Tato protekční výchova může mít podobné rysy s rozmazlující výchovou, v tomto případě však rozmazlování může být pouze prostředkem k dosažení výhod pro dítě.

Nedůslednou výchovou se míní nesystematické vedení dítěte, které v něm vyvolává zmatky. Rodiče jsou na něj v jednu chvíli přísní a jindy v podobných situacích benevolentní. Pokud se tím rodiče snaží o vyvážení své výchovy, aby nebyla příliš striktní ani příliš povolná, touto formou spíše v dítěti způsobují zmatek a vyvolávají v něm rozpory. Může k tomu také docházet tím, že jeden rodič je příliš striktní a druhý se to snaží kompenzovat permissivním přístupem.

Zanedbávací výchova se může projevit v důsledku nezájmu o dítě či nedostatku času. Takový přístup je typický pro rodiče alkoholiky, drogově či jinak závislé. Své děti zanedbávají, deprivují a někdy i týrají či zneužívají. Zanedbání se projevuje na duševním či tělesném zdraví dítěte, jsou zanedbány jeho vývojové potřeby a vzdělávání.

Zavrhující výchova nemusí být vždy na první pohled viditelná, ale dítě podvědomě či vědomě vnímá, že je odmítnuto. Zavrhující výchova může začít působit, ještě než se dítě narodí, např. důsledkem nechtěného otěhotnění. Dochází k ní také, když jeden nebo oba rodiče z nějakého důvodu dítě neakceptovali, např. když se jedná o dítě opačného pohlaví, než si rodiče přáli, když má dítě nějakou vadu a nebo když jim nesedí povaha dítěte. Projevuje se také tak, když rodiče svou lásku a přijetí dítěti čímkoli podmiňují. Sedm výše uvedených stylů se v praxi mohou prolínat, můžeme tedy hovořit spíše o škodlivých elementech výchovy.

1.5 Faktory ovlivňující chování dítěte

Kromě způsobu výchovy, který má podle Fontany (1997) výraznou souvislost s chováním dítěte, existují další faktory, které mají vliv na chování dítěte.

Čáp a Mareš hovoří o dědičnosti a vlivu prostředí. Podle Dinkmeyera přímá dědičnost osobnosti nebyla nikdy prokázána (Dinkmeyer 1996, s. 14), přesto většina psychologů s působením dědičnosti pracuje, někteří pochybují o možnosti kvantitativně přesných výsledků. Otázka podílu dědičnosti na formování osobnosti tedy zůstává otevřena a výsledky výzkumu ke konci 20. století poukazují na to, jak jsou vlivy dědičnosti a prostředí propojeny. Rodiče působí na děti vytvářením podmínek prostředí prostřednictvím svého chování, svým vzděláním, sociokulturní charakteristikou atd., ale zároveň svými geny. Geny rodičů do určité míry ovlivňují psychické vlastnosti a chování dětí. Důležité podmínky prostředí jsou do určité míry závislé na zděděných předpokladech rodičů (Čáp, et al. 2001, s. 185-187). Psycholožka Mrkvicová hovoří o sociální dědičnosti. V jakém prostředí jedinec vyrůstá, takové vzory kopíruje (Telaříková 2013).

Rodinné prostředí je považováno „za nejvýznamnější zdroj vlivů formujících vývoj jedince. Rodinné prostředí působí na základní psychické, tělesné a sociální charakteristiky vývoje dítěte od narození až mnohdy do období dospělosti“ (Průcha, et al. 2003, s. 202). Nejnovější evropské výzkumy např. ukazují, že povahu a chování dítěte ovlivní matka „již výběrem stravy, kterou v těhotenství jí,“ délkou kojení, vyváženou stravou pro své dítě a jaké návyky dítě naučí (Svobodová 2012).

Chování dítěte je ovlivněno také vzděláním rodičů, velikostí rodiny, strukturou rodiny a rodinnými vztahy. Pokud je jeden rodič (např. otec) trvale nepřítomen a nebo je přítomen, ale neplní svou funkci a je citově uzavřen vůči dítěti, v rodině vzniká napětí. Pokud má rodina více než jedno dítě, sourozenci musí spolu vycházet, učí se trpělivosti, shovívavosti a velkorysosti. Starší sourozenci dostanou za úkol pečovat o své mladší sourozence (Čáp, et al. 2001, s. 172).

Psycholožka Špaňhelová pojednává o možných reakcích dítěte na spory mezi rodiči. Mluví o nočních děsech, pomočování, zhoršení školního prospěchu, o projevech spojených se somatickými prvky, nechutenství, koktání, lhaní, krádeži, útěku z domova a dalších možných reakcích (Špaňhelová 2012). Negativní vliv na děti mají různé zlozvyky rodičů, jako např. přehnaná sebekritika, přejídání, alkohol, vzájemná soutěživost, atd.

Dalším faktorem ovlivňujícím chování dětí je smysluplně trávený čas rodičů s dětmi. Podle výzkumu Evropské unie „Domácnosti, práce a flexibilita“ by si přibližně 20% zaměstnaných lidí v České republice přálo mít kratší pracovní dobu z důvodu nedostatku času pro rodinu (2013).

Čáp a Mareš připomínají, že se v posledních desetiletích povážlivě zvyšuje problematické chování dětí a mladistvých (s. 248). Nešpor hovoří o negativním vlivu opakujícího se hraní násilných her určeným pro starší ročníky spojeným s vyšší pravděpodobností zahájení agresivního chování, závažnější formou agrese, delším trvání agresivního chování (Nešpor, et al. 2007).

MUDr. Dostál uvádí, že české děti tráví před obrazovkou v průběhu 25 hodin týdně, tedy více než 3,5 hodiny denně. Podle něho typický český školák na konci základní školy sledoval za svůj dosavadní život v televizi přes 50 000 vražd, znásilnění, ozbrojených loupeží a přepadení (Dostál 2003). Vlivů, které působí negativně na děti, je okolo nás mnoho a není proto divu, že je otázka výchovy stále palčivější.

1.6 Faktory ovlivňující výchovu dětí

Psycholog Klimeš tvrdí, že výchova se „během posledních sta let výrazně změnila, a to především díky posunu společnosti nad hranici hladu a novými technologiemi. Musí se tedy rychle adaptovat na novou sociální situaci a vyrovnávat sklony k novým extrémům a excesům, které nové podmínky s sebou přinesly“ (Klimeš 2002).

Čáp a Mareš hovoří o podmínkách působících na způsob výchovy. Způsob výchovy se odvíjí od vlastností, t.j. rysů osobností rodičů včetně jejich temperamentu. Roli hraje tedy i dědičnost a pak zkušenosti, které si dospělý přináší ze svého dětství z výchovy a ze školy. Způsob výchovy také závisí na vlastnostech osobnosti a zkušenostech vychovávaných dětí (2001, s. 314-317).

Je nutné zmínit se o socio-kulturních podmínkách, které se jen za posledních 50 let výrazně změnily. Helus připomíná, že v letech 1961-2001 došlo k trvalému a akcelerujícímu snižování podílu rodinných domácností, výrazně se zvýšilo procento neúplných rodin a partnerství bez soužití, nastaly signifikantní změny v reprodukčním chování žen a hodnotové orientaci ve vztahu k početí a narostl počet rozvodů a s ním se šíří i dopad jeho důsledků (Helus 2006, s. 146).

Manželství už není jediným společensky akceptovaným prostorem pro plození dětí. „Zatímco v roce 1989 činil podíl živě narozených nemanželských dětí pouze 7,9 %, od tohoto roku podíl nemanželských dětí každoročně narůstá..., a to až na hodnotu 40,3 % v roce 2010“ (Svobodová 2013). V roce 2013 přišlo na svět už 45 procent novorozenců mimo manželství. Němečková z ČSÚ k tomu dodává: „To je dlouhodobý

trend, který ukazuje, že se rozvolňuje vazba mezi sňatkem a narozením dítěte“ (Válková 2014).

Emocionální funkce rodiny oproti minulosti patří dnes k nejzásadnější a její význam roste. „Historici poukazují na to, že po staletí byla rodina především hospodařící domácností a místem garantujícím každodenní přežití jejích členů... Založení rodiny se neopíralo tolik o emoční základy, jako spíše o ekonomické (někdy politické) nutnosti či zájmy“ (Havlík, et al. 2002, s. 70).

Zároveň se však zásadně změnilo pojetí rodiny, a tím i emocionální zázemí. Děti vyrůstají v méně stabilním prostředí, mnohé z nich vyrůstají pod střídavou péčí a nebo rostou bez otce. Schází rodinná semknutost, babičky a dědečkové ani rodiče nejsou často spolu (Helus 2006, s. 142).

Jen v roce 2013 bylo nejméně svateb od roku 1918. Počet rozvodů se opět zvýšil a s nimi i úroveň rozvodovosti. V roce 2013 skončilo rozvodem 47,8 procent manželství oproti 44,5 procent v roce 2012. 57,1 procent rozvodů zasáhlo děti do 18 let (Válková 2014). Na jedné straně se zvyšuje se důraz na vztahy a kvalitu vztahů, na druhé straně se vztahy rozpadají a rodina prožívá krizi.

Rodina má dětem poskytnout socializační a výchovnou funkci, má dětem předat hodnotový systém, ale často selhává, rozvody totiž mají vliv na charakter socializace v rodině a na vývoj dětí z hlediska jejich dalšího vývoje a kvality budoucích partnerských vztahů. „Základním předpokladem příznivého vývoje dítěte je láskyplný vztah rodičů i ostatních dospělých k němu. Emoční vztah k dítěti lze považovat za klíčový moment způsobu výchovy“ (Gillernová, et al. 2011, s. 127). Navzdory všem předpokladům je tento vnímatelný v současných trendech výchovy.

1.7 Některé současné výchovné směry v ČR

Než se zmíníme o některých soudobých školách či směrech rodičovské výchovy, zmíníme nejprve vliv „alternativních škol,“ jejichž pedagogické přístupy se v průběhu posledních desetiletí staly známé, a proto mají vliv na rodiče i jejich přístup. Svou pedagogickou specifičností se liší od většiny běžných škol. Přitahují děti stoupenců alternativních životních stylů, na jejichž požadavky jsou vlastně odpovědi (Vališová 2007, s. 95-96).

Přístup Waldorfské školy vychází z pedagogických zásad Rudolfa Steinera a jeho antroposofie a má už téměř stoletou historii. Dává důraz na všestranný rozvoj dětí,

na rozvoj tvůrčích schopností a sociálních dovedností. Děti jsou duchovními bytostmi a tak k nim je třeba také přistupovat a vést je k tomu, aby jednou byly schopny převzít výchovu sebe sama (AWŠ ČR 2008). Tento směr podporuje autoritářskou až uniformní výchovu. Má tendenci zaměřit se na spirituální výchovu na úkor racionality a materiálního přístupu k životu. Jednostranné poznávání světa prostřednictvím meditace a intuice může potlačovat rozvoj kritického myšlení.

Montessori škola vychází z metod italské pedagožky a lékařky Marie Montessori z první poloviny minulého století. V ČR tuto metodu využívají některé soukromé, ale i státní mateřské a základní školy. Hlavní důraz je na vlastní iniciativu dítěte, rozvoj přirozených schopností zejména formou hry. Nabízí koncept výchovy šitý na míru dítěte, kde se dítě aktivně účastní výchovy a spoluutváří ji. Výchova pak se zaměřuje na silné stránky každého dítěte, podporuje jeho vícesmyslový rozvoj a vytváří mu prostor např. pro rozvoj samostatnosti, představivosti. Rovněž umožňuje dětem specializovat se na oblast, která jim jde dobře. Oblíbeným nástrojem této výchovy je hra (Montessori 2013).

Metoda efektivní výchovy, původem z USA, se dostala do ČR v porevolučním období prostřednictvím Dinkmeyerovy knihy Efektivní výchova krok za krokem (1996). Tato metoda předpokládá, že se rodiče aktivně zapojí do procesu výchovy a budou ho rozvíjet také formou vzdělávání se. Tento koncept je u nás spojen Institutem efektivní výchovy, který prostřednictvím svých lektorů nabízí přednášky a konzultace (Efektivní rodičovství 2008). Tento směr vychází z principů rovnosti a vzájemného respektu. Pomáhá rodičům k demokratickým prvkům výchovy. Usiluje o přeměnu negativních projevů mezi rodiči a dětmi v pozitivní. Efektivní rodičovství podporuje proaktivní životní styl.

Metoda optimistické dítě vychází z předpokladu, že se zvyšuje počet dětí, které mají deprese navzdory výchovným důrazům na budování dětského sebevědomí. Nabízí rodičům a učitelům nástroje, které učí děti dovednostem, které proměňují bezmocnost na ovládnutí a pomáhají jim být pozitivními, optimistickými. Nejde o to mít sebevědomí nezávisle na okolnostech, ale jde o to vytvořit takové okolnosti, za kterých dítě může mít přirozeně dobré sebevědomí. Pozitivní emoce a optimistický náhled na svět a na situace se dá naučit, je otázkou interpretace. Naučený optimismus redukuje v životě depresi (Seligman 2003; Seligman 2007).

Doposud jsme zmínili metody importované ze zahraničí. „Respektovat a být respektován“ je výchovný přístup, který vznikl v České republice a jeho hlavním

nositelem je psycholog Kopřiva a psycholožka Kopřivová. Nabízí alternativu k tradiční výchově plné příkazů a zákazů – naučit se respektovat bez použití nerespektujících a mocenských prostředků. Rodičům se nabízí role průvodce a podporovatele dítěte, přičemž výchovu lze pojmut jako dobrodružství a vzájemné učení se. Poslušnost je od dětí vyžadována, ale respektuje je a učí je respektovat. Pracuje se s limity, děti jsou zvané podílet se na jejich tvorbě. Cílem tohoto pojetí je připomenout si a pojmenovat, co je ve výchově a vztazích přirozené, lidské a morální, a naučit se odpovědně nakládat se svobodou (Kopřiva 2005).

V podobném duchu působí lektor Oštěpek se svým konceptem *Výchova s úctou* a v dobrém, který učí, že s dětmi není nutno bojovat nebo je trestat, stejně jako dětem nepomáhá, když je do všeho postrkujeme nebo děláme věci za ně (Okleštěk 2012).

Další současný český koncept výchova nevíchovou, za kterým stojí Králová a Havrilcová, představuje liberální způsob výchovy a do určité míry odráží principy Montessori. Výchova je pojata jako hra a zábava se zaměřením na rozvoj potenciálu. Úkol rodičů je vytvořit dítěti prostor, ve kterém se může naplno rozvinout. Dítě je za všech okolností báječné, nepotřebuje moralizování, přichází na svět už „hotové“, „nevýchovné“ rodiče tedy mají být svým dětem partneři a mají je inspirovat svým příkladem. Klíčovým výchovným nástrojem ve všech situacích je dohoda. Tento koncept je kritizován pro příliš jednostranné pojetí, dítě se nerodí s rozvinutým charakterem, ten je potřeba rozvíjet a moudrost dítěti předávat.

1.8 Výchovou k rozvoji charakteru

Zdá se, že tradiční podoba rodiny i způsob výchovy vzal za své. Zvětšuje se role přátel, lidí vzájemně si pomáhajících, skýtajících podporu tam, kde tradičnější opora rodinného zázemí již neexistuje. Helus (1984) se ptá, jestli tyto problémy budou „ku prospěchu nastupující se generace, která díky jejich působení bude otevřenější a aktivnější v mezilidských vztazích, vynalézavější, pružnější a schopnější čerpat z rozmanitosti všeho, co život zajímavého a nečekaného přináší?“ (s. 142). Možná alespoň u některých rodičů existuje hlad po tom nabídnout dětem hodnoty, které jim pomohou odrazit, poučit se z krize a rozvinout dobrý charakter pro svou budoucí šťastnou rodinu.

V průzkumu stylů výchovy a současných trendů jsme se při sledování rozvoje charakteru dětí opakovaně setkávali s důrazem na kladný emoční vztah k dětem při

výchově. Podle Gillernové (2011) kladný emoční vztah v kombinaci s vyváženým řízením podporuje vývoj svědomitosti a cílevědomosti dětí, podporuje se stabilita jejich osobnosti, přiměřené sebepojetí a sebehodnocení. Aby se mohlo osobnostně rozvíjet, potřebuje dítě potřebuje kladný vztah sama k sobě a vůbec potřebuje chápat hodnotu mezilidských vztahů (Helus 1984, s. 71,76). Zdravé sebevědomí a sebedůvěra je základním pozitivním postojem člověka vůči sobě. Tento postoj je potřeba v dítěti rozvíjet, aby vnímalo sama sebe jako bytost kompetentní, jedinečnou a hodnou lásky i schopnou milovat (Berneová 1998).

Tomu mohou rodiče pomoci jednak svým vlastním příkladem (Brierley 1996, s. 64) a pak také svým odhodláním milovat vše každé dítě (Smalley 1999, s. 43). Leman (1997) zdůrazňuje, že je třeba přistupovat ke každému dítěti individuálně, odlišnými metodami a s pochopením zvláštností (s. 160-161). To platí zejména s ohledem na to, v jakém pořadí se dítě narodilo. Výchova prvorozeného má svá specifika stejně tak, jako výchova druhorozeného, prostředního či posledního „benjamínka.“

Milovat dítě neznámá nutně rozmazlovat ho, ale být mu oporou, umět mu naslouchat, povzbudit ho, přijímat ho bez podmínek i s jeho chybami (Janeysová 2000) a když je to potřeba v emocionálně vypjatých situacích, umět ho i pevně obejmout (Prekopová 2013). Je důležité se vyvarovat extrémům i v lásce. „Děti z rodin s extrémně kladným emočním vztahem zůstávají až příliš závislé na laskavé autoritě svých rodičů“ (Gillernová, et al. 2011, s. 123).

Kromě emocionální podpory a rozvoje je pro rozvoj charakteru důležitá zodpovědnost. K tomu je potřeba rozvoj vůle, nejlépe už v raném dětství. „Dítě by mělo vědět, co je přijatelné a co nepřijatelné, dříve než bude za plnění těchto pravidel zodpovědné“ (Dobson 1995, s. 21; viz také Smalley 1999, s. 43). Rodina, do které je dítě včleněno, „je společenstvím lidí na sebe navzájem odkázaných, důvěřujících jeden druhému. Selhání kohokoliv není jen tak, má důsledky pro všechny ostatní“ (Helus 1984, s. 85).

Smalley (1999) zdůrazňuje také důležitost motivace. Děti potřebují dobrou motivaci a rodiče potřebují vědět, jak děti pozitivně motivovat k dlouhodobým cílům. Takovým způsobem, říká Helus, dítě bude „puzeno vpřed ne něčím mimo ně, ale perspektivou, která ho láká, strhává, kterou vnitřně přijalo a o kterou z vnitřní potřeby usiluje. Vývojový pohyb původně navozený zvnějšku se mění v samopohyb, vzdělávání v sebevzdělávání, výchova v sebevýchovu“ (Helus 1984, s. 75).

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část se zabývá empirickým výzkumem. Vytyčení cílů a výzkumných otázek následuje vysvětlení metody výzkumu, popis výběru vzorku, jeho charakteristiky a postupu výzkumu. Podstatným oddílem této části je analýza a interpretace získaných dat, po které následuje vyhodnocení výzkumu a diskuze.

2.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Jedním z cílů kvalitativního výzkumu je porozumět subjektivním zkušenostem jedinců nebo skupiny, v našem případě jde o to zjistit, do jaké míry a jakým způsobem rodiče podporují v dětech rozvoj charakterových ctností (ve vzorku této studie jde o matky). Cíl je tedy spíše intelektuální – deskriptivní, jde o to rozšířit poznání (Švaříček et al., 2007) a prostřednictvím rozhovorů s rodiči zjistit, jaké mají názory na výchovu, jaké hodnoty považují za důležité a nakolik vychovávají ve svých dětech kladné charakterové vlastnosti.

Vzhledem k současným trendům v rodině, která podle všech předpokladů obecně prochází krizí a to se podepisuje i na zhoršujícím se chování dětí, jsem stanovila tři výzkumné otázky:

- Jaký je postoj rodičů k výchově? Co považují za dobré vlastnosti a hodnoty?
- Čeho chtějí rodiče dosáhnout výchovou a jakým způsobem?
- Jak se jim to daří? Jak hodnotí svou výchovu a její výsledky?

Odpověď na výzkumné otázky jsem hledala formou rozhovorů s rodiči podle daného schématu devatenácti otázek.

2.2 Metoda výzkumu

Kvalitativní výzkum nepracuje s předem danými tvrzeními či hypotézami, ale naopak si klade za cíl přijít s novým tvrzením, které bude dostatečně podloženo výzkumem. Takové tvrzení nelze paušalizovat, protože se týká úzké skupiny lidí, avšak poskytuje hlubší vhled.

Polostrukturované interview je nejběžnější formou rozhovorů (Miovský 2006, s. 159). Vyžaduje dané schéma rozhovoru, v našem případě okruh otázek, zároveň poskytuje prostor pro případnou záměnu otázek a jejich doplnění, aby z rozhovoru bylo možné vytěžit co nejvíce. Otázky se týkaly tráveného času, hodnot a priorit v životě i ve

výchově, dále stylu výchovy a používaných výchovných nástrojů a nakonec hodnocení výchovy. Zajímalo mne, jestli došlo u maminek k vědomému posunu ve výchově ve srovnání s tím, jak byly vychovávány ony a také nakolik se nechaly inspirovat či ovlivnit soudobými výchovnými důrazy.

Získané informace jsem se rozhodla zpracovat analýzou, která mi umožnila hlouběji proniknout do praxe výchovy respondentů. Data jsem zpracovala jednak vytvářením trsů, kdy jsem výroky seřadila do kategorií na základě vzájemného překryvu a tak jsem mohla vytvořit obecnější jednotky (Miovský 2006, s. 221), dále metodou prostého výčtu, kdy jsem si všímala, jak často se jev vyskytl a v jakém poměru byl k jinému jevu (s. 223), a také metodou kontrastu a srovnávání, jež mi umožnila odlišit a upozornit na rozdíly mezi kategoriemi (s. 223).

2.3 Výběr a popis vzorku

Chtěla jsem děti z MŠ, ale i ze ZŠ, abych mohla vidět, jestli a jak se posouvá postoj rodičů k výchově a metody výchovy. Protože bydlím blízko mateřské školky Lísteček, vídávám děti i jejich rodiče. S některými rodiči jsem se setkala v minulosti v mateřském centru (4), s jinými se setkávám doposud při společných sousedských aktivitách (2). Maminky dětí z prvního stupně ŽŠ Vratislavice buď znám, protože jejich děti chodily do MŠ Lísteček (2) a nebo protože chodí/chodily s mladšími dětmi do mateřského centra (4). O krátký patnáctiminutový rozhovor jsem požádala celkem patnáct maminek. Dvě maminky se omluvily z důvodů časové tísně nebo se na dané téma nechtěly bavit. Třináct maminek souhlasilo s rozhovorem. Dva rozhovory jsem měla možnost nahrát, zbývající rozhovory jsem zapisovala do poznámkového bloku.

Otázky jsem kladla podle předem dané sady otázek (viz příloha 1). Kromě rozhovoru jsem o respondentech zjistila informace relevantní pro náš výzkum – viz tabulka 2.

Tabulka č. 2: Relevantní informace o respondentech

ID	Věková skupina respondenta	Věk 1. dítěte	Věk 2. dítěte	Věk 3. dítěte	Věk 4. dítěte	Kategorie
Res. 1	31-35 let	14	10	4	-	ZŠ
Res. 2	31-35 let	6	4	-	-	MŠ
Res. 3	31-35 let	12	5	-	-	MŠ
Res. 4	36-40let	12	10	-	-	ZŠ
Res. 5	41 let a více	10	8	-	-	ZŠ
Res. 6	36-40let	10	8	6	2	ZŠ
Res. 7	41 let a více	16	10	3	-	ZŠ
Res. 8	31-35 let	5	3	-	-	MŠ
Res. 9	41 let a více	12	9	3	-	ZŠ
Res. 10	36-40 let	7	5	3	-	MŠ
Res. 11	31-35 let	9	5	-	-	MŠ
Res. 12	41 let a více	26	24	20	9	ZŠ
Res. 13	31-35 let	6	2	-	-	MŠ

Šest maminek spadá do věkové skupiny 31-35 let, tři maminky jsou ve věku 36-40 let a čtyřem maminkám je přes 40 let. Rozhovor jsme uskutečnili se sedmi maminkami, jejichž jedno dítě chodí na první stupeň ZŠ ve Vratislavicích, a se šesti maminkami, jejichž jedno dítě chodí do MŠ Lístek. Jak je však patrné z tabulky č. 2, sedm respondentek má dvě děti, čtyři respondentky mají tři děti a dvě respondentky mají čtyři děti. K našemu překvapení a navzdory statistikám 10 rodin je úplných a rodiče jsou nerozvedení manželé, ve dvou případech jsou v druhém manželství a jen jedna rodina je neúplná, kdy rodiče jsou v rozvodovém řízení a žijí odděleně.

2.4 Analýza a interpretace získaných informací

První tři otázky se týkají využití času. Pět maminek pracuje na plný úvazek a tedy času na děti má už méně. Tři maminky pracují na částečný úvazek a pět je na mateřské dovolené, času na děti mají více. Pět ze sedmi dětí docházejících na ZŠ chodí do družiny. Pět dětí dochází na čtyři a více kroužků týdně, pět dětí navštěvuje dva kroužky týdně, jedno dítě má jeden kroužek týdně a dvě nechodí na žádný kroužek.

Na otázku, jak tráví čas s dětmi, vyjmenovaly maminky celou řadu aktivit. Pro lepší přehled jsem je rozdělila do pěti kategorií uvedených v tabulce č. 3. Nejfrekventovanější kategorií trávení volného času je pohyb na hřišti či formou výletů a

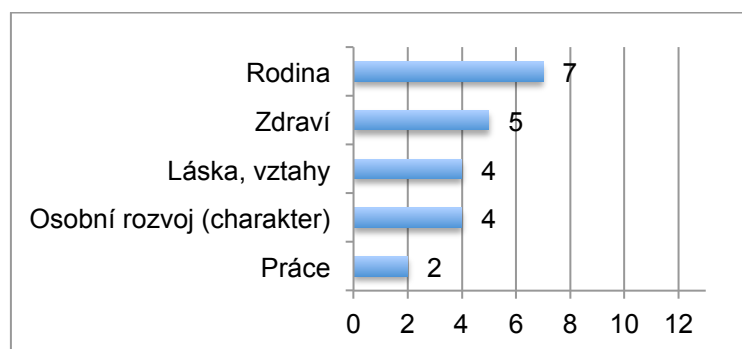
nebo věnování se sportu, nejméně uvedenou kategorií je zábava formou akcí, kultury a her. Důvodem je s největší pravděpodobností nízký věk ostatních dětí.

Tabulka č. 3: Způsob trávení volného času s dětmi

ID	Rekreace (dovolené, chata, pobyt venku, příroda)	Zábava (hry, akce, kultura, cukrárna)	Pohyb (hřiště, sport, výlety)	Rodinná socializace (společné aktivity, oslavy, u babičky)	Domácí aktivity (stolní hry, tvorba, čtení)
Res. 1	x		x	x	x
Res. 2	x		x	x	
Res. 3	x		x	x	x
Res. 4		x	x		
Res. 5			x		
Res. 6			x	x	x
Res. 7	x			x	x
Res. 8	x		x		
Res. 9	x	x	x	x	
Res. 10	x		x	x	x
Res. 11			x	x	x
Res. 12	x	x		x	x
Res. 13	x	x	x	x	x

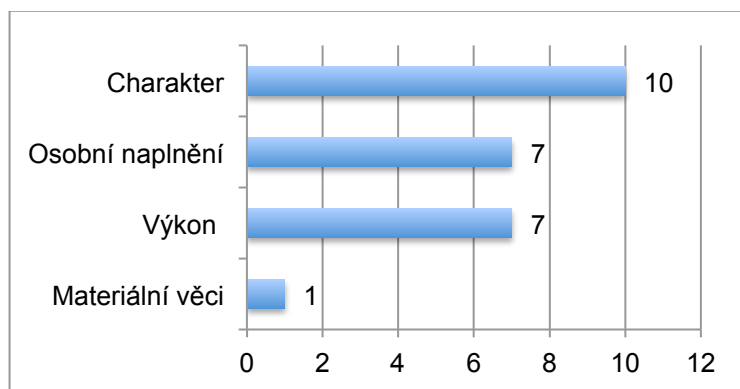
Čtvrtá otázka se zaměřila na životní hodnoty respondentek. Jen dvě maminky např. považovaly za důležité mít (naplňující) práci, zatímco pět maminek zmínilo jako důležitou hodnotu zdraví – viz obrázek č. 1. Největší a nejčastější důraz se týkal rodiny (času tráveného s rodinou, láskyplné a harmonické vztahy, charakter) a osobního rozvoje (vztah sama k sobě i k druhým).

Obrázek č. 1: Důležité hodnoty v životě

Otázky pět až sedm navazovaly na čtvrtou tím, že se zaměřily na priority a hodnoty respondentek ve výchově dětí. K páté otázce hovořily o tom, na čem jim nejvíc záleží ve výchově. Zmiňovaly se o věcech, které jsem shrnula do pěti kategorií – viz obrázek č. 2.

Obrázek č. 2: Důležité hodnoty ve výchově

Respondentky byly žádány, aby rozdělily své priority na prvořadě a druhořadě.

Vzniklo několik zajímavých vztahů, které uvádím podle frekvence výskytu:

- Charakter a osobní naplnění, obojí prvořadě (4x)
- Charakter a až pak výkon (4x)
- Osobní naplnění a až pak výkon (3x)
- Nejdříve charakter a až pak osobní naplnění (1x)
- Osobní naplnění a až pak charakter (1x)
- Charakter, osobní naplnění a až pak materiální věci (1x)

Pod pojmem charakter spadají vlastnosti jako slušnost, poslušnost, ohleduplnost, respekt, být příkladem, pomáhat druhým atd. Pod pojem osobní naplnění jsem zařadila zdravé sebevědomí, sebeláska, vážit si sám sebe, být šťastný a smysl života. Pojem výkon zahrnuje důraz na známky a prospěch ve škole či slepou otrockou poslušnost.

Šestá otázka se podobala páté, týkala se hodnot, jaké rodiče vštěpují svým dětem, tentokrát v kontrastu s hodnotami, jaké dětem nevštěpují – viz tabulka č. 4. Opět je v popředí touha rodičů vychovat charakterní děti, které umí vytvářet vztahy a mají pozitivní přístup k životu i k přírodě. Do ústraní jde materiálně, touha po postavení a zaměřenost na sebe.

Tabulka č. 4: Hodnoty vštěpované a nevštěpované při výchově

Vštěpované hodnoty	Nevštěpované hodnoty
Charakter 7x	Materiálně 3x
Vztahy (přátelství, láska) 4x	Postavení (vyniknout, mít samé 1) 3x
Vzdělání 3x	Sobectví 3x
Vlastní osobnost 3x	Sebeprosazování 3x
Pozitivní přístup 3x	Ohled na mínění druhých 1x
Příroda 3x	Otrocká poslušnost 1x
Sport 2x	

Otázka sedmá měla za cíl poodhalit, nakolik je jinak převládající fokus na emoční naplnění (rodičů i dětí) vyvážen řízením k samostatnosti. Přepokládá se, že

samostatnost čtyřletého dítěte se projeví jinak než samostatnost desetiletého žáka. Rodiče v našem průzkumu si to uvědomují, jejich popis řízené samostatnosti odpovídá věku dětí. Ve třech případech matky přiznaly, že je pro ně těžké vést děti k samostatnosti, ve zbývajících případech respondentky popisovaly způsob, jak jsou jejich děti vedeny k samostatnosti – naučily se oblékat, obouvat se, jíst samy, uklízet, vařit, dělat nákup, cestovat v MHD, dělají si samy úkoly, zkouší nové věci, přichází s novými nápady.

Osmá otázka se zabývala způsobem, jakým rodiče řeší nekázeň dětí. Odpovědi se dají shrnout do pěti způsobů – domluva, zákaz, fyzický trest, time-out a přirozený důsledek. Tabulka č. 5 uvádí odpovědi jednotlivých respondentek v porovnání s tím, jak samy charakterizovaly svou výchovu jedním slovem (viz desátá otázka). Kromě jedné respondentky, která se k nevyjádřila, všichni respondenty řeší nekázeň, nejčastěji formou domluvy (11x) či zákazem (7x).

Tabulka č. 5: Jak rodiče řeší nekázeň dětí

ID	Domluva	Zákaz	Fyzický trest	Time-out	Přirozený důsledek	Charakteristika výchovy
Res. 1	x	x	x			Volná
Res. 2	x	x	x	x		Laskavá
Res. 3	x	x				Benevolentní
Res. 4	x	x				Demokratická
Res. 5	spol. dohodou					Respektující
Res. 6				x	x	Striktní
Res. 7	x					Pohodová
Res. 8	x	x	x			Otevřená
Res. 9	x	x				Demokratická
Res. 10	x				x	Respektující
Res. 11	x					Láskyplná
Res. 12						Demokratická
Res. 13	x	x				Intuitivní

Devátá otázka se týkala pochvaly, za co jsou děti doma chváleny a jak často. Ve třech případech se chválí hodně, v šesti případech se prostě chválí, ve dvou případech se chválí „opatrně“ a ve dvou případech „ne dost.“ Nejčastěji se chválí za výkon neboli za konkrétní věci, už méně se dává ocenění za to, jaké děti jsou a nebo za to, že jsou – viz tabulka č. 6.

Tabulka č. 6: Za co rodiče chválí děti

ID	Chválím...	Výkon (úsilí, snaha, úspěch, prospěch)	Vše (bytí, společný čas)	Chování	Aktivity (nápady, činnost)	Charakteristika výchovy
Res. 1	Ne dost	x				Volná
Res. 2	Hodně	x	x			Laskavá
Res. 3	Ano	x		x		Benevolentní
Res. 4	Ano	x				Demokratická
Res. 5	Ano	x			x	Respektující
Res. 6	Ne dost	x	x			Striktní
Res. 7	Ano	x			x	Pohodová
Res. 8	Opatrně	„jen za konkrétní věci“				Otevřená
Res. 9	Hodně	x		x		Demokratická
Res. 10	Opatrně				x	Respektující
Res. 11	Hodně	„za vše nezávisle na výkonu či výsledcích“				Láskyplná
Res. 12	Ano	x				Demokratická
Res. 13	Ano	x		x		Intuitivní

V desáté otázce měly respondentky vystihnout způsob své výchovy jedním slovem. Výchova je demokratická, respektující, s láskou, benevolentní, intuitivní, otevřená, pohodová, striktní či volná. Charakteristický pro výchovu všech zkoumaných rodičů je ohled na děti a pozitivní emoční vztah k nim. I v případě, kde oba rodiče vychovávají striktně (viz resp. 6), mají k dětem pozitivní vztah a projevují jim lásku.

Otázky jedenáct a dvanáct (viz tabulka č. 7) se týkaly toho, které vlastnosti se rodičům na dětech líbí a co přispělo k rozvoji těchto vlastností. Respondentkám se na dětech líbily různé vlastnosti, k jejich rozvoji podle nich přispěla komunikace v rodině (6x), společně trávený čas (4x), příklad (3x), výchova (3x), porozumění (2x), ve třech případech rodiče uvedli geny, vrozené vlastnosti nebo vlastní povahu. Res. 13 výstižně uvedla „od všeho trochu.“

Tabulka č. 7: Pozitiva dětí a jejich příčiny

ID	Pozitivní vlastnosti dětí (ot. č. 11)	Co přispělo k jejich rozvoji (ot. č. 12)
Res. 1	Veselost, dravost, hravost	Vrozené vlastnosti, komunikace v rodině
Res. 2	Chytrost, bystrost, ne-agresivita, sebevědomí, odvaha	Výchova, příklad, geny
Res. 3	Láska k rodičům, péče o sourozence	Komunikace, výchova
Res. 4	Spontánnost, citlivost, individualismus	Vlastní povaha
Res. 5	Zodpovědnost, samostatnost, píle, cílevědomost	Výchova, sport
Res. 6	Samostatnost, chytrost	Příklad, důslednost
Res. 7	Empatie, pečlivost, hravost	Porozumění, výchova, společně trávený čas
Res. 8	Odvaha, výřečnost, přátelskost, ochota pomoci, empatie	Příklad rodičů
Res. 9	Tvořivost, ochota pomáhat, bezstarostnost, laskavost k sourozenci	Komunikace, společně trávený čas
Res. 10	Tvořivost, zvědavost, komunikativnost	Komunikace, vhodné podněty, láska, porozumění
Res. 11	Otevřenost, laskavost, citlivost	Společně trávený čas, komunikace
Res. 12	Empatie, komunikativnost	Společně trávený čas, komunikace
Res. 13	Upřímnost, přátelskost, společenskost, samostatnost	Od všeho trochu

Další dvě otázky (viz tabulka č. 8) se naopak zabývaly vlastnostmi, které rodiče považují za nežádoucí a co považují za jejich příčinu. Jedenáct ze třinácti případů se týká zvládnutí negativních emocí, jako např. vznětlivost, výbušnost či vzteklost (6x), vzdor (3x), přecitlivělost (3x) či vzájemné hádky mezi dětmi (1x). Ve čtyřech případech respondentky zmínily neposlušnost, jednou přílišné sebevědomí, resp. 10 bere děti takové, jaké jsou. Jako příčinu negativních vlastností uvádí nejčastěji geny (8x), nedostatek času, pozornosti či trpělivosti rodičů (5x), vliv okolí (3x) a špatný příklad rodičů (2x).

Tabulka č. 8: Negativa dětí a jejich příčiny

ID	Negativní vlastnosti dětí (otázka č. 13)	Příčiny negativ (otázka č. 14)
Res. 1	Neposlušnost, vzdorovitost, nepozornost, hrubost	Nedostatek času na děti
Res. 2	Hysterie, roztěkanost, neposlušnost	Geny, nedostatek trpělivosti rodičů
Res. 3	Vznětlivost, nepozornost	Nedostatek času dětem, vliv okolí
Res. 4	Občas negativnost, výbušnost, pohodlnost, fascinace počítačem	Asi špatný příklad rodičů
Res. 5	Vznětlivost, vzdor	Geny, vývojové období
Res. 6	Hádky mezi sebou	Špatný příklad maminky☺
Res. 7	Lenost, vznětlivost, neposlušnost	Geny
Res. 8	Neposlušnost, výbušnost, odmlouvání	Geny, okolí
Res. 9	Vzdorovitost, nezájem o to, co nebaví – včetně povinností, sklon ke lhaní	Tlak okolí, nedostatek času na vztahy, geny
Res. 10	Beru je takové, jaké jsou	Nedostatek pozornosti rodičů
Res. 11	Přecitlivělost, vzteklost	Geny
Res. 12	Přílišné sebevědomí	Geny
Res. 13	Přecitlivělost	Geny

Když měly maminky hodnotit, jestli se podařilo ve výchově něco, co se zdálo pro ně těžké (viz otázka č. 15), vyjadřovaly se takto:

- „Pokouším se zvládnout velkou vzdorovitost, zatím neúspěšně.“ (res. 1)
- „Podařilo se překonat období vzdoru - s vypětím všech sil.“ (res. 8)
- „Nesnažit se je měnit se daří postupně...“ (res. 10)

Šestnáctá otázka byla zaměřena na rozdíl ve výchově dětí, když je jich více. Padly tyto výroky:

- „Každé dítě má něco.“ (res. 1)
- „Každé dítě se vyvíjí jinak, výchovu je třeba přizpůsobit povaze.“ (res. 3)
- „Komunikace s jedním je lepší než s druhým.“ (res. 5)
- „Domluva je s každým jiná.“ (res. 7)
- „Rozdíly jsou, syn je víc zraněn nepřítomností otce.“ (res. 11)
- „Řešíme syndrom prvorozeného, druhé dítě je na tom lépe.“ (res. 13)

Sedmnáctá otázka sledovala posun ve výchově respondentek ve srovnání s tím, s jakou výchovou vyrůstaly ony. V pěti případech nebyl buď žádný nebo žádný markantní rozdíl ve výchově rodičů respondentek a v jejich vlastní výchově. V šesti případech došlo k posunu z více direktivní, autoritářské výchovy na otevřenější,

laskavější výchovu, ve které se rodiče snaží pochopit chování dětí a dávají víc prostoru k projevům názorů a přání dětí. Zazněl také zajímavý postřeh, že „rodiče žili jen pro rodinu, my jako rodiče máme víc čas jen na sebe“ (res. 3).

V osmnácté otázce se respondentky měly vyjádřit k alternativním směrům výchovy. Pět respondentek vnímá alternativní směry výchovy pozitivně a tři pozitivně kriticky. Další tři respondentky mají k novým přístupům ve výchově výhrady a jsou opatrné a dvě respondentky se k alternativní výchově staví záporně a považují je za nepoužitelné.

V poslední devatenácté otázce se respondentky vyjadřovaly k tomu, jaké hodnoty schází v dnešním světě. Asi polovina se domnívá, že schází hlubší pozitivní vztahy lásky v rodině i mimo ní, pěti respondentkám v dnešním světě schází morální hodnoty jako úcta, odpovědnost a respekt. Tři respondentky by rády viděly více altruismu, pomáhání druhým, jedna respondentka zmínila „opravdové hodnoty“ (res. 2) a jiná „duchovní hodnoty“ (res. 13).

2.5 Vyhodnocení a diskuze

Jak již bylo uvedeno, výsledky kvalitativního výzkumu nelze paušalizovat. V mém výzkumu jsem pracovala s respondenty, kteří se vymykají obecným statistikám a trendům rozvodovosti či sňatečnosti. Zkoumala jsem rodiny, kde kromě jednoho případu střídavé péče rozvádějících se rodičů se jednalo o úplné rodiny s oběma rodiči v manželském vztahu.

Pracovala jsem se třemi výzkumnými otázkami. Na výzkumnou otázku „Jaký je postoj rodičů k výchově? Jaké mají rodiče hodnoty?“ jsem získala odpověď prostřednictvím čtvrté, páté, šesté, sedmé, osmnácté a devatenácté otázky rozhovorů. Rodiče v mém výzkumu vykazovali kladný přístup k výchově se zájmem o pozitivní rozvoj charakteru dětí, kterému dávali přednost před např. postavením v kolektivu či materiálními výhodami.

Výzkumnou otázkou „Čeho chtějí rodiče dosáhnout výchovou a jakým způsobem?“ se zabývaly otázky rozhovorů číslo jedna, dva, tři, osm, devět a deset. Ve svém stylu výchovy se rodiče pohybovaly na škále mezi povolným až striktnějším stylem výchovy ve vztahu k řízení dětí, ve všech případech jsem však zaznamenala pozitivní emoční vztah rodičů k dětem. Rodiče své děti vedli k dobrým vztahům a k tomu, aby děti mohly dozrát v charakterní dospělé lidi.

A poslední výzkumné otázky „Jak se jim to daří? Jak hodnotí svou výchovu a její výsledky?“ se týkaly otázek číslo jedenáct až sedmnáct. V hodnocení své výchovy respondentky vykazovaly informovanost, tj. že výchova je řemeslem jim známým a pak také i zdravou míru sebekritiky, tj. že jsou si vědomy svých rezerv ve výchově.

Příjemným překvapením pro mne byl pohled na otázku společně tráveného času rodičů s dětmi a také na pestrost aktivit, které rodiče s dětmi podnikají. Dalším povzbuzujícím zjištěním bylo, že rodiče dětí z MŠ Lísteček a ZŠ Vratislavice usilují o kvalitní rozvoj svých dětí včetně jejich charakteru, vztahů a osobního naplnění. Tyto hodnoty jsou jim přednější než vlastní výkon jejich dětí či uznání a obliba mezi vrstevníky. Všimla jsem si určité nesrovnalosti ve výchově rodičů, a sice v tom, že i když výkon není ve většině případů prioritou výchovy, přesto je výkon nejčastějším důvodem pochvaly, rozhodně převládá nad oceněním dětí za to, kým jsou a jací jsou. To je otázka, která si určitě zaslouží hlubší pozornost a další výzkum.

Vzhledem k obecně diskutovaným trendům a jevům v chování dětí ve škole i doma jsem postrádala více zmínek o televizi, počítači, hrách, atd. Respondentky zmínily vliv okolí pouze dvakrát nebo třikrát a o počítači byla zmínka pouze jednou. Opět je to pozitivní zjištění, určitě by stálo za to podívat se hlouběji na příčiny, proč jsou děti ve studovaném vzorku více chráněny od škodlivých vlivů televize, počítače a kamarádů. Je to, protože nebydlí na městských sídlištích? Protože s nimi tráví víc času rodiče? Protože mají blíž k přírodě? Tyto otázky jsou nad rámec této studie a mohou sloužit pouze jako podnět k dalšímu studiu.

Zjištění mého výzkumu se však neliší od závěrů kvalitativního výzkumu Chmelíčkové (2013) o pojetí výchovy v dnešní rodině, že se v současné době rodiče snaží přistupovat ke svým dětem partnersky, dítě je bráno jako rovnocenný tvor a nežádá se od něj, aby se absolutně podřídilo rodičovské autoritě. Rodiče se snaží naslouchat potřebám dětí a berou je vážně, což je dobrým výchozím bodem k výchově kladných charakterových vlastností.

3. Závěr

Záměrem této studie bylo získat lepší přehled o možných způsobech výchovy s ohledem na podporu rozvoje kladných charakterových vlastností, hlubší pohled na faktory ovlivňující výchovu a nakonec seznámit se prostřednictvím výzkumu s výchovnou praxí vybrané skupiny rodičů.

Pohled do historie v teoretické části dal vědět, že bádání v oblasti výchovy zdaleka není nic nového. Nová zjištění v teorii výchovy odrážejí nenaplněné potřeby a touhy předchozích generací. Podobně i trendy rodičovské výchovy, styly a postoje k výchově ovlivňují nejen geny, povaha, zkušenosti, ale také a socio-kulturní vlivy spolu s přístupem, postojem a hodnotami rodičů.

Nelze říci, že existuje jeden nejlepší styl či způsob výchovy, o který by měli usilovat všichni rodiče. Rozhodujících faktorů pro volbu výchovného modelu je více, jedním z nich je např. cílený záměr výchovy. Dokonce ani v jedné rodině nelze někdy používat stejný metr na všechny děti, má-li být dosaženo stejného cíle. Rodiče si uvědomují, že ať vychovávají sebelépe, není ještě vyhráno.

Pro rodiče je tedy dobré vychovávat s vědomím, že získali v oblasti výchovy potřebný rozhled a dělají to nejlepší, co je v jejich možnostech. Existují doporučení a principy, ze kterých lze obecně vycházet, a nevhodné postoje, kterých je dobré se vyvarovat. Rodičům stojí za to se vzdělávat v oblasti výchovy, vést rozhovory s ostatními rodiči a vzájemně se obohacovat. Výchova je obousměrná, formuje děti i rodiče.

Jak potvrdila zjištění praktické části, výchova rodičů dětí z MŠ Lístek a ZŠ Vratislavice je zaměřená na rozvoj hlubších životních hodnot. Jak vyplývá z rozhovorů, rodiče si uvědomují, že základní předpokladem příznivého rozvoje je láskyplný vztah k dětem. Výchova rodičů se více či méně liší v míře a způsobu řízení dětí. Rodiče si jsou více či méně vědomi toho, že aby vztahy dobře fungovaly a byly smysluplné, určitá pravidla, normy a hranice ve výchově jsou potřeba.

Tato studie dala příležitost vytvořit si ucelený základní soubor informací, se kterými se měl vlastně každý rodič seznámit, aby jeho výchova mohla být informovaná a cílená a pomáhala dětem k rozvoji pozitivních charakterových vlastností. Přesvědčila jsem se, že kromě užitečných materiálů o výchově existuje řada rodičů, kterým záleží na tom, co z jejich dětí vyroste a kteří chtějí vychovávat co nejlépe.

4. POUŽITÁ LITERATURA

AWŠ ČR, 2008. Waldorfské školy. [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.iwaldorf.cz/>

BERNEOVÁ, P., SAVARY, L., 2003. *Jak nevychovat dítě s pocitem méněcennosti*. 2. vyd. Praha: Portál. 136 s. ISBN 80-7178-855-4.

BREZINKA, W., 1996. *Filosofické základy výchovy*. 2. vyd. Praha: Zvon. 213 s. ISBN 80-7113-169-5.

BRIERLEY, J., 1996. *7 prvních let života rozhoduje*. 1. vyd. Praha: Portál. 112 s. ISBN 80-7178-109-6.

CENTRUM NEVÝCHOVY, *Nevýchova* [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.nevychova.cz>

CLOUD, H., 2007. *Jak vychovat báječné děti*. 1. vyd. Praha: Návrat. 192 s. ISBN 80-7255-049-7.

ČÁP, J. MAREŠ J., 2001. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.

ČÁP, J., 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. 1. vyd. Praha: ISV. 302 s. ISBN 80-85866-15-3.

DINKMEYER, D., MCKAY D., 1996. *Step: efektivní výchova krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Portál. 143 s. ISBN 80-852-829-25.

DOBSON, J., 1995. *Dětský vzdor*. 1. vyd. Praha: Návrat domů. 178 s. ISBN 80-85495-37-6.

DOSTÁL, L., 2003. Dítě a televize. In: *Rodina* [online]. 29. 9. 2003 [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek3397.htm>

EFEKTIVNÍ RODIČOVSTVÍ, 2008. Efektivní rodičovství. [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://efektivnirodicovstvi.webnode.cz/>

FONTANA, D., 1997. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál. 384 s. ISBN 80-7178-063-4.

GILLERNOVÁ, I., KEBZA, V., RYMEŠ, M., 2011. *Psychologické aspekty změn v České společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Grada. 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.

HAVLÍK, R., KOŤA, J., 2002. *Sociologie výchovy a škol*. 1. vyd. Praha: Portál. 184 s. ISBN 80-7178-635-7.

HELUS, Z., 2006. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada. 288 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

- HELUS, Z., 1984. *Vyznat se v dětech*. 1. vyd. Praha: SPN. 216 s. ISBN 14-186-87.
- CHMELÍČKOVÁ, D., 2013. *Pojetí výchovy v dnešní rodině (diplomová práce)*, Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Zlín.
- JAYNESOVÁ, S., 2010. *Být dobrou mámou*. 1. vyd. Praha: Návrat domů. 237 s. ISBN 978-80-7255-218-4.
- KLIMEŠ, J., 2002. *Jak se mění výchova a vztah k dětem během posledních sta let* [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/deti.htm>
- KOMENSKÝ, J. A., 1992. *Informatorium školy mateřské*. 4. vyd. Praha: Kalich. ISBN 80-7017-492-7.
- KOPŘIVA P., NOVÁČKOVÁ, J., 2005. *Respektovat a být respektován*. 1. vyd. Praha: Spirála. 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
- LEMAN, K., 1997. *Sourozenecké konstelace*. 1. vyd. Praha: Portál. 224 s. ISBN 80-7178-152-5.
- MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MATĚJČEK, Z., 1986. *Rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Avicenum. 336 s. ISBN 08-056-89.
- MONTESORI, 2013. Společnost Montessori. [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.montessoricr.cz/>
- OKLEŠTĚK, Z., 2012. *Výchova dětí s úctou a v dobrém* [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.zdenekoklestek.cz/>
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L., 2007. Zdravotní rizika počítačových her a videoher. In: *Státní zdravotní ústav* [online]. 25. 6. 2007 [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/uploads/documents/czzp/zavislosti/drogy/DICcerven07.pdf>
- PREKOPOVÁ, J., 2013. *Pevné objetí -- Cesta k vnitřní svobodě*. 2. vyd. Praha: Portál. 199 s. ISBN 978-80-262-0531-9.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2003. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- RESPEKTOVAT A BÝT RESPEKTOVÁN [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.respektovat.com/>

SELIGMAN, M., 2003. *Opravdové štěstí: pozitivní psychologie v praxi*. 1. vyd. Praha: Ikar. 390 s. ISBN 80-2490-293-1.

SELIGMAN, M., 2007. *The Optimistic Child*. 1. vyd. Boston, MS: Houghton Mifflin Company. 342 s. ISBN 978-0-618-91809-6.

SMALLEY, G., 1999. *Cesta k srdci dítěte*. 1. vyd. Praha: Samuel. 151 s. ISBN: 80-238-3739-7.

SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD, 2013. *Domácnosti, práce a flexibilita*. [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/projekt/domacnosti-prace-flexibilita>

SVOBODOVÁ, H., 2013: Sídelní struktura a obyvatelstvo ČR In: *Pedagogická fakulta Masarykovy university* [online]. [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js13/geograf/web/pages/02-sidelni-struktura.html>

SVOBODOVÁ, M., 2012. Už strava v těhotenství rozhodne o chování i zdraví dítěte. In: *OnaDnes* [online]. 7. 1. 2012 [vid. 1. 4. 2014]. Dostupné z: http://ona.idnes.cz/uz-strava-v-tehotenstvi-rozhodne-o-chovani-i-zdravi-ditete-po2-/dieta.aspx?c=A120105_145545_dieta_pet

ŠPAŇHELOVÁ, I., 2012. Vliv rozvodu na duši a chování dítěte. In: *Šance dětem* [online]. 3. 4. 2012 [vid. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/vliv-rozvodu-na-dusi-a-chovani-ditete-38.html>

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K., et al., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0

TELAŘÍKOVÁ, D., 2013. Stále více dětí v Česku má poruchu chování, říká psychologka. In: *Novinky* [online]. 19. 8. 2013 [vid. 1. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/deti/310684-stale-vice-deti-v-cesku-ma-poruchu-chovani-rika-psycholozka.html>

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H., 2007. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada. 402 s. ISBN 978-90-247-1734-0.

VÁLKOVÁ, H., 2014. Čechů poprvé po deseti letech ubylo. A každé druhé dítě je nemanželské. In: *iDnes* [online]. 21. 3. 2014 [vid. 2. 4. 2014]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/statistika-obyvatelstva-narozene-deti-zemreli-rodicky-pjj-/domaci.aspx?c=A140321_093530_domaci_hv

5. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Otázky k rozhovoru o výchově dětí

Příloha B: Rozhovor o výchově dětí č. 2

Příloha C: Rozhovor o výchově dětí č. 9

Příloha D: Rozhovor o výchově dětí č. 11

Příloha E: Rozhovor o výchově dětí č. 13

6. PŘÍLOHY

Příloha A: Otázky k rozhovoru o výchově dětí

1. Chodí vaše děti do školky/školy/družiny?
2. Jak s dětmi trávíte čas? (př.: společné výlety, hry, tvorba, čas v mateřském centru, rodinné oslavy, zábava, dovolené atd.)
3. Chodí vaše děti na volnočasové kroužky? Jaké? Kolikrát týdně?
4. Co považujete v životě za důležité?
5. Na čem vám při výchově dětí záleží nejvíc a co naopak považujete za druhořadé? (uveďte charakterové vlastnosti... např. PRVOŘADÉ - aby poslouchaly bez odmlouvání, aby se chovaly slušně, DRUHOŘADÉ - aby měli úctu ke starším, nenechali si od druhých nic líbit, atd.)
6. Jaké hodnoty vštěpujete svým dětem a jaké ne? (příklad: ANO - dobré známky ve škole, dobré postavení v kolektivu, NE - sportování, pravidelný pobyt v přírodě, atd.)
7. Vedete děti k samostatnosti? Jak?
8. Jakým způsobem řešíte nekázeň dětí? (ignorujete ji, dáte time-out, udělíte fyzický trest, domluvíte dítěti, zakázete jim něco, atd.)
9. Za co děti chválíte a jak často?
10. Kdybyste měli jedním slovem charakterizovat vaši výchovu, jaké slovo byste zvolil?
11. Jaké vlastnosti se vám na vašich dětech (vašem dítěti) líbí?
12. Co podle vás přispělo k rozvoji těchto vlastností? (výchova, společně trávený čas, komunikace, porozumění, babička, atd.)
13. Jaké vlastnosti u svých dětí momentálně považujete za nežádoucí? (vznětlivé, vzdorné, neposlušné, nepozorné)
14. Co je podle vás příčinou těchto negativních vlastností? (geny, nedostatek času s dítětem, dítě v jeslích, špatný vliv okolí, atd.)
15. Je něco, co bylo těžké ve výchově vašeho dítěte zvládnout, a podařilo se to?
16. Pokud máte víc dětí, co se vám ve výchově jednoho dítěte daří lépe/hůře než u druhého?
17. Když srovnáte výchovu vašich rodičů a vás, jaký je rozdíl?
18. Jak vnímáte různé nové trendy alternativní výchovy?
19. Co podle vás v dnešním světě/nové generaci chybí za hodnoty?

Příloha B: Rozhovor o výchově dětí č. 2

Chodí vaše děti do školky/školy/družiny?

Do školky chodí, do družiny ne.

Jak s dětmi trávíte čas?

S dětmi chodíme na výlety, jsme s nimi venku, chodíme na hřiště, jezdíme za babičkou, na dovolenou, máme oslavy.

Chodí vaše děti na volnočasové kroužky? Jaké? Kolikrát týdně?

Ano, chodí dvakrát týdně, jednou na plavání a pak na kroužek hip hop.

Co považujete v životě za důležité?

Asi umět žít přítomností, nestydět se sám před sebou.

Na čem vám při výchově dětí záleží nejvíc a co naopak považujete za druhořadé?

Prvořadé – mít zdravé sebevědomí, umět přijmout a mít rád sám sebe, dosáhnout vzdělání, mít zodpovědnost za vlastní život a za ostatní a taky umět si stanovit a respektovat hranice. Druhořadé pak např. eko/bio prostředí, druh potravin, značkové hračky...

Jaké hodnoty vštěpujete svým dětem a jaké ne?

Děti vedeme k úctě k ostatním lidem, k přátelství a spolupráci v dětském kolektivu, že je důležité se vzdělávat, mít rozhled a také mít pohyb. Nezdůrazňujeme majetek, oblečení, značkové hračky apod.

Vedete děti k samostatnosti? Jak?

Snažíme se, jde to těžko ☺ - stanovit úkol (např. oblékneš se) a trvat na provedení

Jakým způsobem řešíte nekázeň dětí?

Důraznou domluvou, plácnutím přes zadek, odvedením z místnosti.

Za co děti chválíte a jak často?

Denně – za cokoliv (za splněný úkol, za to, když se něco povede, ale i jen tak)

Kdybyste měla jedním slovem charakterizovat vaši výchovu, jaké slovo byste zvolila?

S nervy v koncích :-)

Jaké vlastnosti se vám na vašich dětech (vašem dítěti) líbí?

Chytrost a bystrost, nejsou agresivní k ostatním, sebevědomí, odvaha se projevit.

Co podle vás přispělo k rozvoji těchto vlastností?

Částečně výchova, vzor rodičů, geny.

Jaké vlastnosti u svých dětí momentálně považujete za nežádoucí?

U dcery hysterii, u syna roztěkanost a neposlušnost.

Co je podle vás příčinou těchto negativních vlastností?

Povaha, asi geny, nedostatek trpělivosti ze strany nás rodičů.

Je něco, co bylo těžké ve výchově vašeho dítěte zvládnout, a podařilo se to?

No, naučit se chodit na WC, samostatně jíst a spát.

Jak se daří ve výchově dcery a syna?

Dcera je poslušnější.

Když srovnáte výchovu vašich rodičů a vás, jaký je rozdíl?

Výchova rodičů byla mnohem více autoritativní, bez možnosti nějak projevit názory, přání, víc nás trestali.

Jak vnímáte různé nové trendy alternativní výchovy?

Vybírám si z toho podle zdravého selského rozumu. Líbí se mi např. strategie líný rodič.

Co podle vás v dnešním světě/nové generaci chybí za hodnoty?

Nedostatek zodpovědnosti a nesení následků za své chování – často je zodpovědnost jen na straně rodiče, školy apod. Děti nenesou následky svých činů (rodiče umetají cestičky atd.). Dále trend mít všechno tady a teď, bez námahy, odříkání a úsilí. Taký velká roztěkanost, příliš mnoho podnětů, názorů – hlavně díky médiím, z čehož vyplývá neustálé hledání a nejistota, co jsou opravdové hodnoty.

Příloha C: Rozhovor o výchově dětí č. 9

Chodí vaše děti do školky/školy/družiny?

Ano, chodí do školy a do družiny.

Jak s dětmi trávíte čas?

Chodíme společné výlety, hry, tvorba, čas v mateřském centru, rodinné oslavy, zábava, dovolené atd.)

Vše jmenované, především společné výlety do přírody, dovolené, s nejmenší MC, dětská hřiště.....

Chodí vaše děti na volnočasové kroužky? Jaké? Kolikrát týdně?

Ano, průměrně 2x týdně (mění se v závislosti na věku)

Co považujete v životě za důležité?

Lásku, otevřené vztahy s blízkými postavenými na důvěře a ochota věnovat čas pro rodinu.

Na čem vám při výchově dětí záleží nejvíc a co naopak považujete za druhořadé?

Prvořadé – budování přátelského otevřeného vztahu v rámci rodiny, úcta k sobě i druhým, pravdomluvnost, zodpovědnost za své povinnosti a věci. Druhořadé – prospěch ve škole, ohled na mínění druhých

Jaké hodnoty vštěpujete svým dětem a jaké ne?

ANO – ohleduplné chování k druhým, respekt k potřebám ostatních, ale i vědomí vlastní hodnoty, zdravé návyky (stravování, pohyb, základní pravidla slušnosti)..NE - nepodporuji ohled na názory a mínění většiny, snažím se dětem vštípit, že mohou a měly by být jedineční a věřit a spoléhat především samy na sebe

Vedete děti k samostatnosti? Jak?

Snažíme se, podporujeme je v jejich rozhodnutích, byť se vždy „nepovedou“, necháváme je podle možností vyzkoušet si samy věci, na které se cítí nebo o kterých si myslíme že by je měly a mohly zvládnout (doprava, příprava jídla, vypravení se do školy, zapojení se do domácích prací, péče o sourozence...)

Jakým způsobem řešíte nekázeň dětí?

Snažím se s dětmi domluvit a poskytnout jim čas na nápravu, výjimečně uděluji „zákazy“ oblíbené činnosti

Za co děti chválíte a jak často?

Poměrně často, za cokoli, co vím, že je stálo úsilí (pomoc, milý dárek, výsledek nějaké „práce“)

Kdybyste měli jedním slovem charakterizovat vaši výchovu, jaké slovo byste zvolil?

Demokratická

Jaké vlastnosti se vám na vašich dětech líbí?

Nápaditost v trávení volného času, ochota pomáhat, bezstarostnost, hezký vztah k malé sestře.

Co podle vás přispělo k rozvoji těchto vlastností?

Komunikace, společně trávený čas

Jaké vlastnosti u svých dětí momentálně považujete za nežádoucí?

Individuálně se liší u jednotlivých dětí, ale podle věku od nejmenšího: vzdorovitost, neochota soustředění se na pro ně nezajímavé, všední povinnosti, sklon ke lhaní (prostřední) a tendence ke „stádnosti“ (s ohledem na věk nejstarší ale toleruji)

Co je podle vás příčinou těchto negativních vlastností?

Tlak společnosti, upřednostňování jiných hodnot, nedostatek času na zdánlivě nepodstatné činnosti, geny

Když srovnáte výchovu vašich rodičů a vás, jaký je rozdíl?

Rodiče neměli možnost získat informace, které nás dnes doslova zavalují, logicky se tedy řídili více instinktem a generačně předávanými modely výchovy. My se snažíme výchovu více „zlehčit“, přenést vztahy v rodině z direktivních na kamarádké, ale ne vždy je pak jednoduché je v této úrovni udržet.

Jak vnímáte různé nové trendy alternativní výchovy?

Příznivě, každý má právo na výchovu podle svého přesvědčení, pokud neomezuje svobodu jiných. Mohou obohatit zažité modely výchovy, pokud se z nich nestane dogma.

Co podle vás v dnešním světě/nové generaci chybí za hodnoty?

Úcta, ohleduplnost, často láska, důvěra, empatie, ochota věnovat čas druhým, schopnost soustředit se, správná organizace času...

Příloha D: Rozhovor o výchově dětí č. 11

Chodí vaše děti do školky/školy/družiny?

Ano, mladší chodí do školky a starší do školy a do družiny.

Jak s dětmi trávíte čas?

Jsem na děti sama, jednou za čtrnáct dnů jsou přes víkend u tatínka. Snažím se jim věnovat, hrajeme spolu hry, chodíme ven.

Chodí vaše děti na volnočasové kroužky?

Kluk má dvakrát týdně fotbal, jednou týdně hasičák a holka chodí na keramiku.

Co považujete v životě za důležité?

Jedním slovem – důležitá je pro mě láska.

Na čem vám při výchově dětí záleží nejvíc a co naopak považujete za druhořadé?

Záleží mi na důvěře, vztazích – i s dětmi. Když je důvěra, poslušnost jde lépe. Záleží na prospěchu, ale nejsem rodič, který by děti drezíroval za špatné známky. Podpořím je, jak mohu. Když přijde výzva – třeba přihláška na gymnázium, netlačím na ně. Nemám s dětmi problémy, ale záleží mi, aby byly šťastné a měly ke mně důvěru. Když se vrátí od tatínka, tam to nebylo takové dobré. Nesnažím se shazovat tátu, řeším věci ne v jejich přítomnosti, konstruktivně, snažím se, abychom kvůli dětem vycházeli.

Jaké hodnoty vštěpujete svým dětem a jaké ne?

Naše výchova je kamarádská, důležité je být příkladem, jinak děti se účastní dění. Není všechno o penězích, má se i trochu pomáhat druhým lidem. Kluci mají být galantní atd.

Vedete děti k samostatnosti? Jak?

Děti samostatné nejsou, vedu je, ale moc to nefunguje. „Maminka“ za ně a pro ně udělá všechno.

Jakým způsobem řešíte nekázeň dětí?

Pokárám je a nebavím se s nimi. No, to vydržím asi tak jednu minutu:-).

Za co děti chválíte a jak často?

Chválím je stále, že jsou skvělé, i když se mi něco třeba nelíbí. Prostě jsem na ně pozitivní, rozmazluji je. Oni to i chtějí.

Kdybyste měli jedním slovem charakterizovat vaši výchovu, jaké slovo byste zvolil?

Láskyplná.

Jaké vlastnosti se vám na vašich dětech (vašem dítěti) líbí?

Líbí se mi to, že je otevřená, hodná, nikomu neubližuje, je citlivá.

Co podle vás přispělo k rozvoji těchto vlastností?

Máme se rádi.

Jaké vlastnosti u svých dětí momentálně považujete za nežádoucí?

Nelíbí se mi, že holka kvůli všemu brečí – i kvůli hovadinám. Vedu je k tomu, že život není procházka růžovým sadem. A vzteklost u Kuby.

Co je podle vás příčinou těchto negativních vlastností?

Narodil se tak. Je takový. Už vím, jak to s ním mám dělat. Když chce, aby bylo po něm. Je to hodně rodové.

Je něco, co bylo těžké ve výchově vašeho dítěte zvládnout, a podařilo se to?

Nevím, co bude ještě v pubertě. Je důležité, že jsou hodné.

Pokud máte víc dětí, co se vám ve výchově jednoho dítěte daří lépe/hůře než u druhého?

Rozdíl mezi nimi je. Obě jsou hodné, ale někdy neví, jak to má dát najevo. Rozchodem je Kuba ublížený a dává to ještě víc najevo. Tak mu říkám, že může jít bydlet k tatínkovi. Kuba je tím zraněný, ale má to i v povaze, že je urážlivý. Za chvíli pak stejně přijde a řekne, že mamí, já jsem to tak nechtěl.

Když srovnáte výchovu vašich rodičů a vás, jaký je rozdíl?

Velký rozdíl. Největší rozdíl je posun k přátelství. Mám také nevlastního tátu, ale neuměli mi dát najevo, že mě měli rádi.

Jak vnímáte různé nové trendy alternativní výchovy?

Prakticky se to moc nedá využít. Něco si z toho vezmu, vyzkouším to, ale ve finále si to udělám po mém. Každý si to musí udělat po svém a nejen protože je to moderní.

Co podle vás v dnešním světě/nové generaci chybí za hodnoty?

Myslím, že chybí to, aby lidé dělali víc věci jeden pro druhého, nejen pro sebe. Všichni si hrají na svém písečku a ostatní je nezajímá.

Příloha E: Rozhovor o výchově dětí č. 13

Chodí vaše děti do školky/školy/družiny?

Ano, chodí školky.

Jak s dětmi trávíte čas?

Chodíme na výlety do přírody či na různé akce pro děti (př. pout', dětský den, staré hrady, atd.), na procházky, hrajeme společné hry, kreslíme a děláme předškolní přípravu formou hry na žáka a učitele s pomocí pracovních sešitů, pravidelně čteme pohádky před spaním, pořádáme společné akce se známými, kteří mají stejně staré děti, jezdíme na dovolenou.

Chodí vaše děti na volnočasové kroužky? Jaké? Kolikrát týdně?

Syn navštěvuje kroužek mladých hasičů jednou týdně.

Co považujete v životě za důležité?

Mluvíme-li o hodnotách, které bych chtěla svým dětem předat, pak např. životní optimismus, zdravou sebedůvěru, ale zároveň pokoru, schopnost spolupracovat s ostatními, řídit se vlastním rozumem a nenechat se strhnout „davem“, záleží na lidské solidaritě atd.

Na čem vám při výchově dětí záleží nejvíc a co naopak považujete za druhořadé?

K tomu, co jsem už řekla, ještě záleží na upřímnosti, uvážlivosti, solidaritě.

Až druhé řadě pak jde např. o dobré známky ve škole. Tam to záleží na možnostech dítěte.

Jaké hodnoty vštěpujete svým dětem a jaké ne?

Na čem mi záleží, to už bych se asi opakovala. Nechci je vést např. k nadměrnému sebeprosazování, sobeckému chování atd.

Vedete děti k samostatnosti? Jak?

Kromě běžných návyků jako je samostatné „sebeobsluhování“ při oblékání, úklidu svých věcí nejen v pokojíčku, také např. samostatnost při jídle, čím myslím na přípravu příboru, jednoduchého pití. Také je učím samostatnému uvažování, jako „Co si koupíš za peníze, které jsi dostal od babičky?“ a tak.

Jakým způsobem řešíte nekázeň dětí?

U staršího dítěte nejčastěji domluvou, výzvou k zamyšlení nad svým jednáním, v krajním případě dočasným zákazem.

Za co děti chválíte a jak často?

Starší dítě chválím např. za hezké chování k mladšímu sourozenci či ostatním dětem, za zvládnutí psychicky náročné situace jako když mu mladší sourozenec rozbije hračku nebo ho z nerozumu hračkou bouchne a dítě to „ustojí“ a pochopí. Mladší dítě chválím za pokroky, když třeba hlásí, že právě vykonává potřebu:-).

Kdybyste měli jedním slovem charakterizovat vaši výchovu?

Intuitivní

Jaké vlastnosti se vám na vašich dětech (vašem dítěti) líbí?

Upřímnost, přátelskost, společenskost, schopnost samostatně přemýšlet...

Co podle vás přispělo k rozvoji těchto vlastností?

Tak od všeho trochu:-), geny, výchova, dobré vztahy a podobně.

Jaké vlastnosti u svých dětí nežádoucí?

Přecitlivělost.

Co je podle vás příčinou těchto negativních vlastností?

Geny.

Je něco, co bylo těžké a podařilo se to?

Zatím v procesu:-).

Pokud máte víc dětí, co se vám ve výchově jednoho dítěte daří lépe/hůře než u druhého?

Druhé dítě získává více dovedností zákonitě nápodobou staršího a lépe se zapojuje do kolektivu, má nácvik z domova, to první dítě bylo nejdřív „jedináček“ ve světě dospělých.

Když srovnáte výchovu vašich rodičů a vás, jaký je rozdíl?

Částečně z výchovy mých rodičů vycházím, hlavní rozdíly spočívají v odlišnosti doby, dnes je například větší riziko negativního vlivu médií, atd.

Jak vnímáte různé nové trendy alternativní výchovy?

Snažím se být otevřená tomu dobrému, co nové trendy přinášejí.

Co podle vás v dnešním světě/nové generaci chybí za hodnoty?

Oproti naší generaci se zákonitě zvyšuje důraz na materiální hodnoty, což oslabuje některé duchovní hodnoty.